

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Br Z p 23

HET DAGHET IN HET OOSTEN.

Opstellen over Nederlandsche Taal

DOOR

M^r. HENRI ETIENNE TOE LAER,

Doctor in de Letteren, Leeraar in de Nederlandsche Taal.

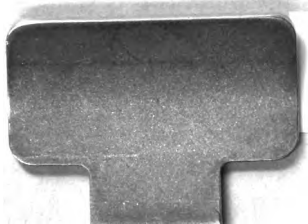
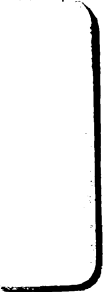
I.

Avond, Ochtend, Morgen.

AMSTERDAM,
GEBROEDERS BINGER.

1877.

Broch.
Z. p. 23.

01 2260 0208 UB AMSTERDAM

HET DAGHET IN HET OOSTEN.

Opstellen over Nederlandsche Taal

DOOR

Mr. HENRI ETIENNE TOE LAER,

Doctor in de Letteren, Leeraar in de Nederlandsche Taal.

I.

Avond, Dachtend, Morgen.

AMSTERDAM,
GEBROEDERS BINGER.

1877.

Bij de ontwaakte zucht naar kennis en wetenschap heeft de ondergeteekende het voornemen opgevat eene reeks van opstellen over onze moedertaal bekend te maken.

Kennis veredelt hartè.

I.

AVOND. OCHTEND. MORGEN.

„Het was *avond* geweest en het was *morgen* geweest.”

Duizenden hebben deze woorden gelezen; maar tienduizenden ze niet begrepen. „Niet begrepen?” roept een diaken, ouderling of leeraar van een liberale, orthodoxe of dorthodoxe gemeente uit. „Niet begrepen, hoe is het mogelijk, dat iemand zoo iets durft beweren?” Toch houd ik mijne meeuwing staande, dat de meesten als papegaaien deze woorden hebben nageprevelde. Wilt gij het bewijs? Niets kan gemakkelijker geleverd worden. Als ik spreek over het begrijpen van eenen zin, dan versta ik daaronder, dat men rekenschap kan geven niet van het geheel, maar van ieder der kleinste bestanddeelen.

Ik heb de *Urbs Aeterna* niet gezien, wanneer ik over haar in eenen luchtballon ben heengedreven; maar wel, wanneer ik verscheiden Maandagen en Donderdagen van 12—3 uur mij heb bevonden in de vaticaanse musea. Wanneer ik ieder dier eerbiedwaardige overblijfselen der heidensche grijsheid, van die christelijke oudheid heb gezien en bewonderd; dan eerst is het mij vergund te zeggen, dat ik *Rome ken*.

Meent niet, dat gij verstaat, wat gij leest, wanneer gij over deze woorden heenwipt, als een sprinkhaan over de bussemsche heide. Deze woorden bevatten meer, dan de

eenvoudige vermelding eener tijdafwisseling. Zij bevatten eene kostbare bijdrage tot de kennis onzer tale. Alle meesters van vierde en lagere rangen, openbare armen- of arme openbare onderwijzers zie ik verbaasd hun hoofd schudden. De vierde- ranger opent zijnen SIEGENBEEK, de hulponderwijzer zijn DE VRIES en TE WINKEL, een halfgeleerde zijnen BILDERDIJK. Verbaasd zien deze voertuigen der verlichting elkander aan, alsof zij wilden zeggen: „Alle deze raadgevers onzer schoone moedertaal zijn het eens omtrent de spelling dier woorden.” Juist zoo, juist zoo. Er is geene mindere overeenstemming, dan bij de leden der volksvertegenwoordiging van de uiteenloopendste richtingen omtrent de aanneming van hoofdstuk I der begroting. Echt nederlandsch, alsof overeenstemming van spelling alle taalmoeilijkheden opheft.

Door het inheien van eenige fransche taalwetten, of het inpompen van engelsche uitspraakregels, of opdreunen van duitsche rijmpjens houdt men zich voor een drietaler. De woorden, die hij in zijn nederlandsch uitbrengt, zouden het slimme Reintjen doen vragen :

Oom walsche-li?

Ja sedert 12?? wordt aan onze taal door het fransch meer nadeel toegebracht, dan door de Noordzee aan onze kusten.

Bij alle eensgezindheid merk ik toch, dat CONSCIENCE zich eene afwijking veroorlooft. Trek noord-nederlander voor dezen broeder van het zuiden niet verachtelijk den neus op. Eene beoordeeling zijner werken wil ik niet geven; alleen deel ik mede, dat hij tegen alle onze woordenboekmakers *morgend* schrijft. „Dat is eene fout, dat is een fout van dien dommen vlaming. Drie tegen één, wat wilt gij meer.” Goede vriend! in zaken van wetenschap

geldt het recht der sterkste, dat is *der waarheid*; niet van den sterkste of *den gewapenden arm*." Volgens PLATO is: *één denker meer, dan tienduizend domooren*. Grootste meerderheid erken ik in de wetenschap niet. Ter verdediging van den vlamming diene, dat *d* dikwijls bij ons achter eene *n* wordt geplaatst, b.v. *boender* voor *boener* van *boenen*; *icmand* van *ie + man + d*, welke *d* het deensche *mand* vir aanceemt. Vergelijk verder *hond*, lat. *can-is*, gri. *κυν-ός*, ni fr. *luwn*, *luwne*.

Indien gij nu, door deze voorbeelden overtuigd, deze *d* voor eene welluidendheidsletter houdt; dan slaat gij den bal geheel mis. Verstoor u evenwel niet te veel op die *d*. Zij is onze reddingsplank. Als gij toestemt, dat de vlamming, al wijkt hij van onze taalwetgevers af, juist daarom noch geene fout behoeft gemaakt te hebben; dan is mijne zaak half gewonnen. Dus de schrijfwijze kan goed zijn. Maar de *d* is iets meer dan welluidendheidsletter; zij is, of eene letter van den stam, of eene van den uitgang. In beide gevallen *moet* zij geschreven worden,

Ieder christen weet, wat *Heiland* beteekent, al is hem de as. *Heliant* ook maar als naam van een dichtstuk onbekend. De meesten weten niet, dat dit woord bij ons noch onder den vorm *heelend* voorkomt. De afwisseling van den tweeklank hebben wij noch in *kleine* en *kleene*; *bereiden*, *ge-reed*, *reeder*; zoodat dit woord zooveel is, als *genezenle*. Wonderlijk is de overeenstemming tusschen as. en goth. Dien de angel-saxers *heliand* noemen, heeten de gothen *nas-junds*. *Nasjan* = ons (*ge*)nesen; want *j* verklintert *a*, b. v. *basi* BES, *badi* BED, *hand* BEHENDIGE, *vast* BEVESTIGEN. e

De verwantschap tusschen *heelen* en *genezen* is ons bekend, vooral nu volgens de nieuwe wetten op de *geneeskunst-oefenaren* (fraai woord!) waarom niet *geneeskundigen*;

de *heelmeeesters* en *gencesmeesters* zoo wat $\frac{3}{4}$ arts zijn.

Vrage, wat zijn *nasjand* en *heliant* voor woorden? Antwoord tegenwoordige deelwoorden. Welnu, is dat zoo; dan moet *heilant* even goed, als deze twee woorden en als *heelen*, teg. deelw. zijn. Onze teg. deelww. nu eindigen op een *d*. Derhalve, als bewezen kan worden, dat *morgen* een deelw. is; dan zou CONSCIENCE geen fout maken.

Behalve *heilant* kent onze taal nog *dingeland*, *vijand* en *trawant*, met gelijkklinkenden uitgang. *Dingeland* is deelwoord van het oude ww. van duur en herhaling *dwingelen*. Derhalve als *heilant* = *heeler* is; dan wordt *dwingeland* = *dwingelaar* (vgl. *regelen*, *regelaar*). Het onjuiste begrip alsof het iemand is, die ons *land* *dwingt*, behield den ouden deelwoordsvorm. *Trawant* werd voor een vreemd woord aangezien en bleef daarom ongeschonden. Bij deze drie woorden voege men *vijand* als deelw. van het gothische *fijan*, haten. Bedenken wij verder, dat het gothische ww. *frijon* een deelw. *frijonds* heeft; dan leeren wij vooreerst, dat ons *vriend* hiervan een verzwakte vorm en een deelwoord is. Verder noopt het ons, *avond* ook daaronder te rangschikken.

De overgang van *a* in *o* merken wij op in de hduit- en portug. uitspraak van het hebreewsch, alsmede in het ijslandsch. Sanskr. *naktam*, on. *natt*, *nótt*, *nokt*, lat. *nox*, nnl. *nacht*, den. *nat*, russ. *nódj*. slav. *nos't*, goth. *nahts*. Hoevele on. hebben *a* wier verbogen vormen een *o* aannemen? Behoeven wij buitendien op de zweedsche *a°* te wijzen? Neen. Ieder overijselaar geeft u tal van voorbeelden. Ieder noord-hollander (west-fries) weet, dat de *a* de wisselingen van *η* tot *oa* of *ao* doorloopt. Evenmin als wij verre landen behoeven te bezoeken, om heerlijke weilanden of vruchtbare landouwen te zien, moeten wij vreemde talen leeren,

om klankafwisselingen te ontdekken. Onze taal en de duitse tongvallen wijzen ons onophoudelijk op den overgang van alle klinkers in *e*. Hoeveel zoetvloeiende woorden op of met *a* zijn in het oostenrijksch, b.v. bij *Castelli*, waarvoor de noordduitscher eene *e* heeft? Ook dit verschijnsel verkondigen reeds de eigennamen *Pietersen*, *Janssen* voor *Pieterszoon*, of *Janszoon*. Uit deze zeer vluchtige aanstippling leeren wij dus, dat vormen van gelijke beteekenis *a*, *o* of *e* kunnen hebben. Verder, dat de vormen met *e* meer in de nieuwere, de vormen met *a* en *o* meer in de oudere talen gevonden worden. Ja, de vorm met *o* is reeds een verloop van de oude *a*, dat de overgang tot *e* voorbereidt. Bewijs? Gaat sanskrit *ä* in het grieksch niet over in *ä*, *o*, *ε*? Klinkt ons *zeldzaam* in het gron. niet *selsom* en *selsen*? Uit dit alles blijkt, dat onze teg.w. deelwoorden eindigen op *end*; terwijl sommige op *ond* en *and* ons het verband met de oude vormen aantoonen en daardoor de tegenwoordige verklaren. Ten bewijze noch de onbp. wijs ohd. *an*, *on*, goth. ags. os. *an*, ofr. *a*, mhd. hd. nml. nll. *en*. Dus zijn I *dwingeland*, *heiland*, *trawant*, *vijand*; II *avond*; III *vriend*, *ochtend* en *morgend* (vlaamsch) voorbeelden van eenen uitgang.

Het laatste woord erkent de vlaming wel in dit gezelschap. De noord-nederlander niet. Hiertoe doe ik alleen opmerken, dat evenals de *d* dikwijls als welluidende letter wordt achtergevoegd, wij haar ook dikwijls uit- of afstooten. Hoe weinigen zien in *bijkans*, *bij kant* + *s* of in *gansch* (germanisme!) *gantsch*; in *volgens* *volgenls*. Wel is dit de toepassing van *πειθω* fut. *πεισω* voor *πειθσω*, of van *besteester* en *plaats* voor *besteedster* en *plaats*. Het sansk. *santi* goth. *sind*, ohd. *sind*, lat. *sunt*, dor. *ἐντι sunt*, nml. *siin*, nll. *zijn*. Nhd. *und*, eng. *and*, nml. *end(e)* nll. *en* bewijzen, dat de *d* na ééne *n* ook dikwijls afvalt. Men denke alleen aan goth.

3 pers a. t. mv. *nd* en onzen vorm op-*n*. Het nederlandsche *morgen* is dus een vierde vorm voor het goth. *and*. Ter nadere bevestiging vergelijkte men grieksche deelw. als: *θυοῦν*-, *θυσσῶν*-, *θυσσᾶν*, wier nominat. *θῦον*, *θῦσσων*, *θῦσα*; voor *θῦσαν*; de afwerping van *ι* na *ν* of *ρ*; leeren. Ook hier overgang en afwisseling van klinkers. Het sanskrit heeft *ant*. Het grieksch komt dus met het gothisch overeen. Terwijl het latijn den overgang van *a* en *e* bewijst. *stans*, *monens*, *legens*, *audiens*, wier stammen *stant*, *moment*, *legent*, *audient*, de overeenkomst met ons *volgens* en *bijkans* bewijzen. Iedereen wete, dat in het engelsch de teg. deelw. op *ing*, uitgaan, bv. *learning*, *feeling*, enz. De vormen *morning* en *evening* verwekken dus een vermoeden, dat zij deelw. zijn evenals het Duitsche *abend*.

Vrage, van welke ww komen zij en wat is de beteekenis dier woorden?

Als *lernend* komt van *lernen*; is *abend* van *aben*. Hoewel verouderd vond ik niet alleen *Es abet*, *abenet*; maar ook *Er abet* = *er wird schwächer*. *Der wein abet*, *geht auf die weisse*.

Bij RÜCKERT leest men: *Ieder weg ist mir der rechte, ob er aufe oder abe* (aufwärts führe oder abwärts.)

Mhd. kent bv. in Gud. 488.1. *do ez ibenden begunde*. TATIAAN (ohd.) heeft *iz abanlet*; -- zwits *aben*.

Een ww. *aben* bestaat. Zoodat wij nu terecht ohd. *aband*, os. *aband*, *avond*, nhd. *abend*, nnl. *avond*, sag. fri. *awonle*, eng. *evening*, [oe.eve] voor deelwoorden mogen houden. Van waar ons *avond*? Onze *v* is in het hd. *b*: *leven*, *leben*,

Derhalve *avond* of *avend* bij KTL. en in de uitdrukking *gen'avend* (= *goeden avond*). Stemt geheel met hd. *abend* overeen. Komt nu *abend* van het ww. *aben*; dan komt *avond* of *avend* van het ww. *aven*. De aangehaalde plaats bewijst, dat in het hd. ww. van voorzetsels worden gevormd; *ab* geeft

ABEN; *auf* AUFEN. Ook nnl. geldt teze wet INNEN, komt van *in*; UITEN van *uit*; *opperen* doet een middenwoord *oppen* van *op* vooronderstellen. Er moet derhalve een ww. van *af* kunnen komen, of *aven* moet van *af* zijn afgeleid. Het hd. *ab*, ohd. *aba*, *abo*, *abz*, goth. *ab*, *af*, on. as. os. *afe*, sanskr. *ava*, *apa*, os. *ab*, *afa*, *ava*, gr. ἀπό, lat. *a*, of *ab*, veroorloven deze afleiding. De zoetvloeiende middeleeuwers helpen ons zooals dikwijls uit den brand. *Aven* komt van *af*, of van het mnl. *ave*. In het eerste is de *a* zwevend, als in *graf*, *graven*, zooals wij de *a* in de verwante vormen boven dicht of geopend zagen. Maar *op* en *in*, voorzetsels met korten klinker, gaven ww. met korten klinker. *Uit* behield daarentegen zijnen langen klank. Redenen, waarom het regelmatig is, *aven* van *ave* af te leiden. De laatstgenoemde voorzetsels geven eene verwijdering te kennen. *Aven* beteekent dus of doen weggaan, of wegggaan. De eerste beteekenis heeft het als bed., de tweede als onz. ww. *Geld innen* is *geld doen binnengaan*. Kon men zeggen *het geld int* als onz. ww.; dan beteekende het *het geld komt in*. Evenzoo is eene *meening uiten*, een *meening door teekenen buiten zich kenbaar maken* = *naar buiten doen gaan*. Onz. beteekenis bij ons ongebruikelijk.

Niet *de steenen opperen* maar *de opperman* (= opgever) *oppert de steenen* d. i. *doet ze naar boven gaan*. Uit deze voorbeelden zou men denken, dat *aven* beteekende *doen afnemen*. Het geringe gebruik van dit woord belet een voorbeeld hiervan bij te brengen. Reeds KILIAN stipte het in zijn woordenboek als verouderd aan, en houdt het voor onz., zooals uit de beteekenis DEFICERE, *afnemen* blijkt. *Het avet* zou derhalve zijn *het neemt af*. Eene uitdrukking min of meer gelijk aan *het regent*, *het sneeuwt*. Min of meer gelijk; want de laatste woorden zijn zuivere, éénpersoonlijke

ww., terwijl men bij *avet licht* moet denken. *Het avet* is dus gelijk *het licht avet*, d. i. *het licht neemt af*. *Avond* is derhalve *de tijd, waarop het licht AVET (afneemt)* zuiver éénpersoonlijk is ook het mnl. *het daghet* = *het wordt dach*, illucescit. Hierbij merke men gelijken overgang van tijdmaat op, als bij *af-avent* mnl. *dach-daghet*.

Dit ww. leeft in onze taal noch onder den vorm *ebben* voort.

Wanneer nu bewezen kon worden dat OCHTEND en MORGEN beteekenen *den tijd*, waarop het licht vermeerderd; dan zal tegen de afleiding van *avond* niets ingebracht kunnen worden.

Ik moet derhalve nagaan, *wat* deze woorden beteekenen, en bevinden, dat zij hetzelfde bedoelen. Zoo zeker is de heilige taalwetenschap, dat zij ons reeds dikwijls door enen vriendelijken Pharos het Alexandria onzer wenschen doet ontdekken.

Stelling, *Ochtend* = de tijd, waarop het licht toeneemt,
morgen = de tijd, waarop het licht toeneemt;
 derhalve

ochtend = *morgend*.

Zonder cenige voorafopgevatte meening zullen wij aan de hand dier taalwetenschap langzaam, maar zeker het voorgestelde doel bereiken.

Door ons onderzoek naar *avond* kunnen wij aannemen, dat *ochtend* en *morgend* teg.w. deelwoorden zijn. Laten wij met *ochtend* beginnen.

Ochtend is deelw. van *ochten*, gelijk *zwichtend* van *zwichten*, (*zwijsken*) en *stichtend* van *stichten*, (*stijgen*.) De letters *cht* doen vermoeden, dat *ochten* een ww. van duur en herhaling is, als *zwichten* en *dichten*. Uit deze voorbeelden zagen wij, dat *cht* òf uit *k* òf uit *g* ontstaat. De grondvorm kan dus zijn *oken* of *ogen*. Verder, is hier *oo* een vereischte, of *o* alleen voldoende?

Zoo nederlandsch behandelen is het eenige middel om die *verstandighe* taal, zooals COORNHERT haar noemt, te voelen, vatten, tasten en begrijpen. Bij zulke behandeling stemt iedereen toe, dat het voor Paris makkelijker is, den prijs der schoonheid aan ééne der drie godinnen toe te kennen, dan voor eenen taalman te beslissen, welke der arische (indo-europeesche) zusters den voorrang verdient.

„Uit onzen taalschat komt ons niets voor den geest, waaruit eenige verklaring geput kan worden”, zoo roept de een, en herhaalt een ander. Dat het wordeken *ook* de vondel (pons — πόντος — pati,) zal zijn, waarover wij het voorgestelde doel kunnen bereiken, dat valt niemand in. In taal is het kleinste belangrijk en het grootste van veel gewicht. Onderzoeken wij derhalve, wat *ook* ons voor opheldering kan geven. Twee woorden of twee zinnen, waarvan het tweede belangrijker is, verbindt dit woordjen. *Moeder heeft gezegd*, ook *vader heeft beloofd*. Dezelfde kracht dus, als *atque*. Al letten wij niet al te zeer op het onderlinge verschil der deelen, het maakt *a* tot *2a*, dat is, *het vermeerdert*. Het hd. heeft *auch*, dat onbruikbaar is. Elders toch blijven *ocht* in beide talen *dochter*, nhd. *tochter*, terwijl ons *ochtend* ndhd. *ucht* meer met *uchtend* overeenkomt.

goth. [*uht*] ohd. *uhta* on. *ötta* a.s. *uhta* nhd. *ucht* nll. *ochtend*,
 „ *ahtau* „ *ahó* „ *ätta* „ *ähä* „ *acht* „ *acht*
 „ *ogun* (ohtedun, uhtedun,) *ötta* (ogta).

Bovengeplaatst tafeltjen leert voldoende, dat on. *tt* met goth. *ht* = (cht) overeenkomt. De vormen, bij *ogun* opgeteekend, leveren een vermoeden, dat *ht* gelijk is aan *zθ*. Deze letterverbinding ontstaat uit *z, γ-, z, + θ*. Bij ons zagen wij, dat *cht* = *g. k + t*. Waarom zoude on. *ötta* niet

met *auk* vwd. *auka*, *auki* te saamenhangen? Hetzelfde verband vinden wij tusschen het aangenomen *uht* en *aukan*.

Bedenken wij verder, dat *rectus*, *recht* wordt; dan zij het verld. van (u) *ochten* (u) *ocht*, dat geheel en al *auct-us* is. *Aukan* is dus *ooken*. Goth. *áu*, nnl. *oo*, ohd. *auhon*, on. *auka*, as. *eacan* (e. *eke*?) lat. *augeo*, gr. *αὔξω* bevestigen den regel. Nu leeren *kin*, *gena*, *γένειον*; *kunne*, *genus*, *γένος*; *kind*, *Gen(i)tus*; *kluit*, *gleba*; *kloot*, *globus*; goth. *k* = lat. *g*; gr. *γ*, nnl. *k* = lat. *g*, gr. *γ*; goth. *k* = nnl. *k*, *kunne* = *kuni*, *ooken* = *aukan*, *kalf* = *kalbo*; *kiezen*, = *kiusan*. *Augeo*, *aukan* en *ooken* zijn dus één woord en beteekenen *vermeerderen*.

Twee vragen dus weder opgelost, het grondwoord van *ochtend* heeft eene *k*; en *oo*.

Welk verband bestaat er nu tusschen *ooken* en *ochten*? Het tweede is een ww. van duur en herhaling van het eerste. Is *ooken* = *augeo*, dan beteekent *ochten* voortdurend of telkens *vermeerderen*. De opgenoemde voorbeelden bevestigen ook, dat lange stamklinker voor *cht* verkort.

Driften-drijven; *jachten-jagen*; *knochten-knoopen*; *trachten-draven*; *luchten-luwen*; *machten-mogen*; *plechten-plegen*; *prachten-pragen*; *ruchten-roepen*. *Uchten* van *oeken* is even goed, als *ooken*. De vorm *oeken* wordt door (*w*)*oeker* goth. *vohrs*, *oegst* bewezen. *Ooken* bewijzen behalve de opgegevene ww. *oogst*, *ook*, *augustus*, *oe(g)stmaand* of *oogstmaand*.

Knoopen, *verknocht*, *roepen*, *gerucht*, bewijzen den overgang van lipletter in keelletter. Het oude *helcht* = *helft*, *gicht* = *gift* bevestigen dien overgang. *Loopen* vormt met *bruid* *bruilocht* of *bruiloft* gelijk *bruidloop*, mhd. *brútlouft*, *brútlouf*.

Voldoende voorbeelden dus, dat *ochten* volgens vaste wet-

ten van *ooken* komt. *Ochtenel* is dus niets anders, dan de tijd, waarop het licht vermeerdert.

Den overgang van *u* en *o* zagen wij reeds boven. Hoe vele woorden, die nu *ø* hebben, hadden vroeger *ü*, *up* en *op*! De *oe*-klank der germaansche *u* verklaart voldoende den overgang in *o*. De korte klinker berust verder nog op de breking. Worden niet de meeste *áu* en *ái* in het goth. voor *r* of *h* gebroken; vergelijk *k vaúrd* mnl. *wort*, nnl. *woord*, *daúhtar*, *dochter*; *maúhs*, *mest*; *raúhs*, *rechts*; *baúrgan*, *bergen*. Deze breking zal wel meer ter hulpe worden geroepen.

Na deze ontwikkeling kan niemand meer twijfelen, of *morgend* zal behoorlijk verklaard en opgehelderd kunnen worden.

Goth. *maúrgins* ohd. *morgan* ags. *morgan* o.n. *morgun* of *mergin-u* eng. *norn*, *mornung* ook *morowning* gespeld.

De korte *o* voor *r* komt door gebroken *áu baúrg-barg* *baúrgan-baúrgans*, mnl. *berch-borch-borghen-geborghen*.

De verl. deelw. gaan in het goth. alle uit op — *ans*; de tegenw. op — *nds*. De klinker vóór *nds* kan derhalve verschillen. In het verl. deelw. daartegen niet, *maurgins* kan dus geen verl. deelw. zijn; maar wel een teg. deelw. met uitstooting van *d* voor *s*, of liever na *n* zooals de goth. spraakkunst dit leert. *Morning* en *morgend* zijn zeker teg. dlw. en *maurgins* heeft den schijn daarvan voor zich.

De engelsche bijvorm *morowning* brengt ons geleidelijk tot *morrow*.

Dit herinnert ons terstond aan *sorrow*, dat mnl. *sorch* voor den geest roept.

Plaatsen wij deze vier woorden aldus bijeen

sor row = *mor row*

sor ch = *mor g(en)*

dan zien wij, dat de engelschen eene lettergreep meer, dan wij hebben. Evenzoo in:

borrow, hollow, foll, ow
bor(reg)en, hollich, vol(leg)en

Na de vloeiende *l* en *r* lieten onze voorvaders dikwijls eene stomme *e* hooren. Wie kent niet *haerlemmer dijk* en *volleks* van Vondel. In onze woorden is dus *i* uitgevallen. *Sorrow* = *sorrich* en *morrow* = *morrigh*. Het verschillende gebruik, dat het engelsch van dezen uitgang heeft gemaakt leert, dat *w* = *g(ch)* is

Dat derhalve *ow* — gelijk nml. *ich* is, behoeft geen verder bewijs. Wat beteekent die uitgang? (Hebbende.) *Matich* = *maat* (hebbende); *moedich* = *moed* (hebbende) *driftich* = *drift* (hebbende); *krachtich* = *kracht* (hebbende)

Ich = *hebbende*. Deze uitgang komt met den latijnschen *icus* overeen; waar wederom uit blijkt, dat lat. *c* = nml. *ch* is. *Maat* — *mod-us*; *mat-ICH.* = *mod-IC-US.*

Uit het vorenstaande mogen wij opmaken, dat het goth. ook een dergelijken uitgang met *g* zal hebben. Werkelijk zien wij in de oude taal sporen van den onverzwakten uitgang *ags* of *eigs*. *Audags* = *aud* (oode) *aigands* (hebbende), *modags* toornich = *mods-aigands* toorn hebbende, *anst-eigs* gunstich = *ansts-aigands* gunst hebbende. Het zal nu weinige moeite kosten, om *zeerich* als *zeer hebbende* te begrijpen. Dit *zeer* hebben wij alleen noch in *hoofd-* en *hartzeer* over; terwyl men in Drenthe van *kopzeerte* spreekt.

Ceece iaer waersi met slaghen,
 Eygijn gemacct in dit grote *zeer*
 en

Die my brenghen in desen twist
 In dit vernoy, in dit *seer*,

Het znw. *seer*, dat in KILIAENS tijd reeds verouderd was; staat derhalve vast.

Seer, eng. *sore*, zweed. *sor*, *sorning*, is dus het grondwoord van *sorge* of *sorrow*; *seer hebbende*, goth. *saurga*

ahd. *sovaka*, *soraga* waaruit duidelijk blijkt dat *w* = *g(k)* is.

De gothische *aúr* wordt bij ons *or*, *baúrgans*, geborgen, *saúrga* = *sorge*; *saúrgan* *sorgen*.

Dezelfde wet op *aír* toegepast, geeft *sair*, mnl. *sere*. Alles voldoet aan de strengste eischen der letterovergangen.

G. *sair*, e. *sore*, mnl. *sere*, vgl. g. *haírgan* e. *borrow*, mnl. *bergen*; *baíran*, — *baúrans* = *beren* — *geboren*.

De gebroken *aí* wordt *é*, als gebroken *aú* *ð*.

Ter nadere bevestiging zullen wij nu bij *morgen* het tegen- gestelde doen. Van het eindwoord tot het stamwoord op- klimmen.

Nnl. *morgen*, e. *morning*, goth. *maurgins* voeren tot *morrig(end)*, e. *morrow(ing)*, g. *mairag-and*.

De deelwoordvorm blijft gehandhaafd, verwijderen wij dezen uitgang; dan blijven *morr(ich)*, *morr-ow* en *mair-ags* over.

De beteekenis dier uitgangen is opgehelderd, dus *morr-ich* = *meer hebbende*; *morr-ow* = *more having*; *mair-ags* = *mair- aigands*. De ohd. vormen *moragan* en *moregana* vullen den ontbrekenden schakel aan en leveren de mogelijkheid der klinkeruitstooting.

Vergelijken wij deze beide woorden.

g. <i>saurga</i> ,	ohd. <i>sovaga</i> ,	e. <i>sorrow</i>	mnl. <i>sorch</i>
g. <i>maurg(ins)</i>	„ <i>morag(an)</i>	„ <i>morrow(ning)</i>	„ <i>morg(en)</i>
g. <i>sair</i>	„ <i>ser</i>	„ <i>sore</i>	„ <i>sere</i> .
g. <i>mair</i>	„ <i>mer</i>	„ <i>more</i>	„ <i>mere</i>

„Indien dit alles juist was,” hoor ik iemand zeggen, dan hadt gij gelijk; maar nu de woorden naar willekeur door u veranderd worden, vertrouw ik niets daarvan.” Uwe tegen- werping bewijst mij, dat gij mij met meerdere vlijt, dan met ken- nis hebt nagerekend. Gij bedoelt den vorm, *mair* bestaat niet. Indien dit uw eenige twijfel is; dan heb ik mijne zaak

gewonnen. Als oorspronkelijk woord komt *mair* in het goth. niet voor. De overgang van *s* en *r* is te bekend, dan dat men zich daaraan behoeft te stooten. Geeft bij ons *ik was* niet *wij waren*, *vriezen* niet *gevroren*, *kiezen* niet *gekoren* en *keurvorst*? Is *eram* niet *asam* in het sanskrit? Schrijft SALLUSTIUS niet even goed *honos*, *honores*; *arbos*, *arboris*, als latere latijnen *flos*, *floris*? Is *Papirius* niet even goed = *Papirius*, als *Valesius* = *Valerius*.

Ook deze vergroot. trap levert een der vele bewijzen van de onderlinge verwisseling dezer letters op on.. *meiri*, ags. *mare*, os. *mer*, ofri. *mar*, *mer*, ohd. *mer*, e. *more*, nhd. *mehr* mhd. *mère*, zweed. *mer*, den. *meer*, nml. *mere*, nnl. *meer*.

Er bestaat derhalve geen bezwaar om een vorm *mair* aan te nemen. Deze bedenking wordt noch merkkelijk verminderd, wanneer wij nagaan, dat het goth. den vergrootenden trap op *iza* vormt, *batiza*: *batists* = *beter*: *best*. = *besser*: *best* = *better*: *best*.

De grieksche en latijnsche talen vormen den vergrootenden trap evenzo door —*ior*, *ισρος*. Vergelijk den sanskritvorm—*tura*. Het goth. *bat-ists* vindt verwantschap in *ἰδ-ιστος*; en bij overeenkomst in het sanskr. [*ishltha*] [*pátista*.] De *s* wordt in het gothisch tusschen twee kinkers *z*. Zoodat *batiza* staat voor: *batisa* en *maiza* afgeleid is van *mais*, wiens overtreff. trap weder *maists* is.

Uit dit alles blijkt dus vooreerst, dat *meer* grondwoord is van *morgen*, als *seer* van *sorge*; verder, dat *morgen*, = de tijd is, waarop het licht vermeerdert; dus overeenkomt met *uchtend*. Verder leert het ons, dat deze woorden geschikte tegenstellingen voor *avond* zijn. Eindelijk toont dit stukken aan, dat taal kennen iets anders is, dan spelkunde. Wij hopen dat onze lezers met van ALPHENS leergragen knaap uitroepen:

Die perzik smaakt naar meer.

2362

23

